

20 Φεβρουαρίου

Ανεγνώσατε εἰς τὰς ἐφημερίδας τὰς λεπτομερείας τοῦ μυστηριώδους ἐγκλήματος, τὸ ὁποῖον προχθὲς ἐξέβραθεν ἐν Πειραιεὶ ἢ θάλασσα, ἢ μεγάλην προδότις. Γνωρίζετε ὅτι τὸ πτώμα τοῦ θύματος ἦτο ἀκέφαλον καὶ γυμνὸν μέχρι τοῦ ὄψους· ὅτι μία περισκελίς, ἐν ἐσώδρακον καὶ ἀνὰ ἐν ζευγος κνημίδων καὶ ὑποδημάτων ἦσαν τὰ μόνα του ἐνδύματα· ὅτι κατὰ τὰ ψευδῆ συμπεράσματα τῆς ἰατροδικαστικῆς, ἦτο ἄνθρωπος ἡλικίας ἄνω τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν, ἐργατικός καὶ ἰσως ναυτικός· ὅτι ἀπέθανεν ἐκ τῆς καρτομύσεως καὶ κατόπιν ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν· ὅτι πολὺ ὀλίγα ἔχνη ἀντιστάσεως ἔφεραν, ἐξ οὗ εικάζεται ὅτι οἱ ἄγνωστοὶ κακοῦργοι θὰ ἦσαν περισσότεροὶ τῶν δύο· καὶ ὅτι, τέλος πάντων, τὸ ἐγκλήμα ἐξακολουθεῖ νὰ μένη μυστήριον, μὴ ἀποδειχθείσης τῆς ταυτότητος τοῦ θύματος καὶ οὐδενὸς σημείου παρουσιάσθέντος μέχρι τοῦδε, ἐφ' οὗ νὰ δύναται νὰ στηριχθῆ ἢ εἰς βαθύτατον σκότος πλανωμένη ἀνάκρισις.

Θὰ ἐπιστήθω μόνον τὴν προσοχὴν σας καὶ θὰ προκαλέσω τὰς σκέψεις σας ἐφ' ἑνὸς ἐπεισοδίου, τὸ ὁποῖον ἐγέννησεν ἢ ἀπρόοπτος ἀποκάλυψις. Μία δυστυχῆς μήτηρ, τῆς ὁποίας ὁ υἱὸς ἀπελθὼν εἰς ταξείδιον δὲν τῇ εἶχε δώσει πρὸ πολλοῦ δείγματα ὑπάρξεως, ἐνόμισεν ἢ μᾶλλον ἐσχημάτισε τὴν βεβαιότητα, ὅτι τὸ ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐκβρασθὲν ἦτο τὸ πτώμα τοῦ υἱοῦ τῆς. Καὶ ἤρχισεν τοὺς ὀλολυγμοὺς καὶ τοὺς θρήνους καὶ ἐνηγκαλιζέτο παράφορος τὸ γυμνὸν σῶμα καὶ ἐζήτηε ναυτοκτονήσῃ ἐπὶ τῆς ἀκεφάλου ἐκείνης συμφορᾶς. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλημμύρας τῶν δακρύων καὶ τοῦ μητρικοῦ σπαραγμοῦ, ἢ ἀνάκρισις ἐνόμισεν — ἢ μᾶλλον ἐσχημάτισε καὶ αὐτὴ τὴν βεβαιότητα, — ὅτι εἴθε τὸν μῖτον τοῦ ἀπροσίτου λαθροκτονίου καὶ διέταξε μάλιστα καὶ τὴν σύλληψιν τῶν λειβούχων, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεταφέρει τὸν ἀπωλόλота υἱόν, ἀμέσως ἐνοχοποιηθέντων ἐπὶ ληστεία μεταφόνου. Ἐν τούτοις ὁ τηλεγράφος, ὁ μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας ὑπηρετῶν τὰς θρηνοῦσας μητέρας καὶ τοὺς χαίροντας ἀνακριτὰς, ἀπέδειξε ταχέως τὸν υἱὸν τῆς γυναικὸς ἐκείνης ὄσων καὶ ὑγιᾶ, μὲ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τὰ χροῖα ἐντὸς τοῦ θυλακίου. Σκότος βαθύ, μετὰ τὸ ἀπατηλὸν ἐκεῖνο φῶς, ἐκάλυψε πάλιν τὸ ἐγκλήμα, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ἢ αἰγλή τῆς χαρᾶς ἐπεχύνετο ἐπὶ τῆς μητρικῆς καρδίας, τῆς τὸσον ἀδικῶς σπαραχθείσης. Ἄλλη μήτηρ, εὐτυχῆς ἰσως καὶ ἀγνοοῦσα ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἔπρεπε νὰ θρηνήσῃ τὸν νεκρόν, τὸν ὁποῖον συνώδυσαν εἰς τὸν ἄδοξον τάφον μόνον τὰ ξένα, τὰ ἐκ παρανοήσεως ἐκεῖνα δάκρυα. Ἄλλ' ἦσαν ἄρα γε διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον θερμὰ καὶ ἐξίλαστήρια, καὶ παρὰ τῷ Θεῷ,

τῷ κοινῷ πατρὶ ὄλων τῶν μητέρων καὶ ὄλων τῶν τέκνων, ἐξήγγισαν ἄρα γε ὀλιγώτερον τὰς ἀμαρτίας τοῦ θύματος, ἢ ἐδάρουναν μικρότερον τὴν θέσιν τῶν κακοῦργων, οἱ ὁποῖοι ἐπροξένυσαν τὸσον θλίψιν εἰς μίαν μητέρα ξένην, ἢς ἔξῃ ὁ υἱός; Ἰδοὺ θέμα, τὸ ὁποῖον ἂν ἐπραγματεύετο ποιητὴς ἄξιός τοῦ ὀνόματος, θὰ ἔγραψεν ἀναμφιβόλως ἐν ὀραϊστατον ποίημα.

Ἄλλὰ καὶ ἢ σπανία περίπτωσις τοῦ υἱοῦ ἐκείνου, τοῦ θρηνηθέντος ὡς νεκροῦ ὑπὸ τῆς ἰδίας μητρὸς, δὲν εἶνε δι' ἡμᾶς ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρονσα. Κανείς βέβαια δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἀγάπης τῶν γονέων τοῦ ὅσον ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἀγάπης τῆς ἐρωμένης του, οὐδὲ θὰ νύχετο νὰ τύχη παρομοίας τραγικῆς περιστάσεως διὰ νὰ τῷ δευχθῆ ἐν ὄλῃ τῆς τῆς θερμότητι καὶ τῆ παραφορᾶ. Ἐν τούτοις, ἂν εἰς πάντα καὶ διὰ πάντα ἢ ἀμφιβολία εἶνε ὁ κληρὸς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, πόσον εὐτυχῆς κατὰ βάθος μᾶς φαίνεται σήμερον ὁ υἱὸς ἐκείνος, ὁ λαβὼν τὸσον ἄπτὸν τῆς μητρικῆς στοργῆς τὸ δείγμα, καὶ πόσον θερμότερον, πόσον τρυφερότερον καὶ περιπαθέστερον ὀφείλει τοῦ λοιποῦ νὰ γαπᾷ τὴν μητέρα του, ἢ ὁποία ἠθέλησε ναυτοκτονήσῃ ἐπὶ τοῦ ὑποτιθεμένου πτώματός του, καὶ διὰ νὰ ἰκανοποιηθῆ διὰ τὸν σπαραγμὸν τὸν ὁποῖον ἀκουσίως τῇ ἐπροξένυσεν, πόσα πρέπει νὰ πράξῃ ὑπὲρ αὐτῆς κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὑπολειπομένων ἡμερῶν, ἕως οὗ ὁ εἰς θρηνήσῃ τὸν ἄλλον ἀλθῶς! Τὸ παράδειγμα, νομίζω, εἶνε ἄρκετὰ διδακτικόν. Ἐχετε ἄρκετὴν φαντασίαν, ὥστε νὰναπλάσετε τί θὰ ἔκαμνεν ἢ μήτηρ σας — ὅσοι εὐτυχεῖτε νὰ ἔχετε ἀκόμη μητέρα, — εἰς αἰφνης εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν τῆς μητρὸς ἐκείνης. Καὶ εἰς τὴν φαντασίαν σας δὲν ἀρνηθῆ νὰ σας παρουσιάσῃ εἰκόνα μυριάκις ἀλγεινότεραν ἐκείνης, τὴν ὁποῖαν σὰς περιέγραψα ἀνωτέρω, διὰ τὴν νὰ μὴ ὑποκαταστήσετε καὶ σεῖς τὸν ἑαυτὸν σας εἰς τὴν θέσιν τοῦ υἱοῦ καὶ νὰ θεωρήσετε ἰδικὰ σας πλέον τὰ καθήκοντα τὰ ὁποῖα, ἐκ συμφώνου βέβαια, τῷ ἐπεβάλαμεν;

Τώρα ἐπεθύμουν νὰ σας ὀδηγήσω εἰς τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν ὅπου, ἄνευ παρανοήσεων πλέον κλαίουν τοὺς νεκροὺς τῶν οἱ ζῶντες: Εἰς τὸ Νεκροταφεῖον, τὸ Ψυχοθάββατον. Ἄλλ' ὅπως γίνεται ἢ πάνδημος ἐορτή, ἢ ἡμέρα τῆς θλίψεως καὶ τῶν δακρύων — ὥραία, ἀνοιξιὰτικὴ ἡμέρα φέτος — καταντᾷ ἡμέρα γελῶτων καὶ χαρᾶς· ἐπειδὴ δὲ ὀλίγην κλίσιν αἰσθάνομαι πρὸς τοὺς τραγελάφους, προτιμῶ νὰ σας ἀφήσω ἐδῶ.

Γρ. Ε.

ΣΚΕΨΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Ἡ πορεία τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ψαλλομένης μουσικῆς εἶνε ζήτημα ἄρκετὰ ἐνδιαφέρον, ὥστε νὰ ῥίπτῃ τις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐν ἐπισταμένον βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ, ὅπως καταγράψῃ ἐκάστοτε τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποῖαν εὐρίσκεται. Εἶνε μεταξύ πολλῶν ἐν ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων σημείων τῆς ἠθικῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας.

Ἐν τῷ συνόλῳ ἐξετάζων τις τὸ πρᾶγμα δύναται μετὰ τινος κόπου νὰ εὕρῃ, ὅτι προοδεύομεν, ἢ τουλάχιστον, ὅτι ὑπάρχει ἢ τάσις τῆς προόδου.

Ἡ θέσις τῆς μουσικῆς δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ εἰς τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκολουθουμένη ὁδὸς οὐδαμῶς εἶνε ἡ αὐτὴ πανταχοῦ. Τοῦτο δεικνύει ἐπαρκῶς, ὅτι δὲν ἤλθομεν ἀκόμη εἰς γενικὴν συνεννόησιν περὶ τοῦ τί πρόκειται νὰ κάμωμεν. Ὁ σκοπὸς ἡμῶν, κατ' ἐμέ, πρέπει νὰ διατυπωθῆ ὡς ἐξῆς:

1ον Καλλιέργεια καὶ ἐξευγενισμὸς τῆς ὑπαρχούσης βυζαντινῆς μουσικῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νεωτέρου καλλιτεχνικοῦ αἰσθηματος, τοῦ ἀληθοῦς καὶ περρωτισμένου, ἐννοῶ. Ἐπομένως διόρθωσις τοῦ κακοζήλου ὕψους, εἰς τὸ ὁποῖον πολλὰκις ψάλλεται καὶ καθαρισμὸς αὐτῆς ἀπὸ τῶν υπερβολικῶν βυζαντινισμῶν, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, τοὺς ὁποῖους ἔχει ὀμολογουμένως εἰς πολλὰ σημεία. Ἄλλὰ, πρὸς Θεοῦ, προσοχὴ μεγάλη εἰς τὰς μεταβολὰς αὐτάς. Ἢδη ἔχομεν περιπέσει ὑπὸ τινος ἐπόψεως εἰς τὰ ἀντίθετα λάθη. Οὕτω, ζητοῦντες νὰ διορθώσωμεν τὴν μονοτονίαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βυζαντινῶν ἁσμάτων, καταφεύγομεν ἐνίοτε εἰς τροπὰς τῆς φωνῆς ἐξεζητημένας, εἰς υπερβολικὴν χρῆσιν τοῦ forte καὶ τοῦ pianissimo, καὶ οὕτω φθάνομεν εἰς τὸ θεατρικὸν ὕψος. Ἡ ρινοφωνία, τὴν ὁποῖαν δικαίως ζητοῦμεν νὰ ἐξορίσωμεν, ἀντικατεστάθη πολλαχοῦ ὑπὸ γοερῶν κραυγῶν, καὶ ἀντὶ τοῦ πρὶν ψάλτου, ὅστις ἐψάλλε μὲ κλειστὸν τὸ στόμα, ἔχομεν τώρα εἰς τινὰς τετραφώνους χορούς, αἰδούς, οἱ ὁποῖοι ἐκ παρανοήσεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ὕψους, δίδουσιν εἶδος ἐπιδεικτικῆς μεγαλοπρεπειᾶς εἰς τὴν φωνὴν των, σχηματίζοντες ἰδιαιτέρως πῶς τὴν κοιλότητα τοῦ στόματος.

2ον Νὰ εἰσαχθῆ πανταχοῦ, ὅπου ψάλλουν ἤδη εἰς τετραφωνίαν, ὅλη ἡ ὑπαρχούσα καλὴ μουσικὴ, ἔστω καὶ μὴ γεγραμμένη ἐπὶ τῇ βάσει βυζαντινῶν μελῶν, ἀλλ' ἔχουσα καθαρῶς εὐρωπαϊκὸν χαρακτήρα. Τοιαύτη εἶνε ἡ ὥραία μουσικὴ τοῦ Α. Κατακουζηνοῦ (τῆς ὁποίας ἄλλως τε πολλὰ εἶνε γεγραμμένα καὶ ἐπὶ βυζαντινοῦ μέλους) ψαλλομένη μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀνακτόρων, καθὼς καὶ ἡ ὥραία ἐπίσης τοῦ Ῥαντχάρτιγγερ, ψαλλομένη ἐν τῇ ἁγίᾳ Εἰρήνῃ.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μουσικῆς δὲν προτείνω ὡς τελικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ θεωρῶ ἀναγκαίαν τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς ὡς προσωρινῆς, ὡς μεταβατικῆς μουσικῆς¹, ἐκεῖ ὅπου οὕτως ἢ ἄλλως ἀπερασίθη νὰ ψάλλεται τετραφωνία. Διότι οὗτος εἶνε ὁ μόνος τρόπος διὰ νὰ ἐκρύγωμεν ἀπὸ τὴν διάμεσον καὶ σφαλερὰν θέσιν, εἰς ἣν εὐρίσκονται τινὲς τῶν Ἐκκλησιῶν μας, ὅπου κατ'

¹ Ἄν δὲν ἀπατώμαὶ παρόμοιον δρόμον ἠκολούθησεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία, ἀντικαταστήσασα κατ' ἀρχὰς τὸ μονόφωνον ἄσμα διὰ ξένης τετραφωνίας, ἕως οὗ ἔγραψεν ἰδίαν μουσικὴν.

ἀρχὴν μὲν δὲν ἔγεινε δεκτὴ ἢ πολυφωνία, ἀλλὰ ἐμπράκτως ἐξασκείται, ὅπου ἢ μὲν μελέτη καὶ ἢ συστηματικὴ ἐγκύματα τοῦ χοροῦ, πρὸς ἐκτέλεσιν σεμνῆς καὶ ὠραίας τετραφωνίας, ἀπαγορεύεται ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιτρέπεται ὁμῶς ἢ ἐκ τοῦ προχείρου τετραφωνία, ἢ ὅποια, ἀγνοῶ διατί, δὲν θεωρεῖται ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας. Προῖόν τῆς ἀντιφατικῆς ταύτης καταστάσεως εἶνε μία ἁρμονία τῆς στιγμῆς, ἢ ὅποια καταστρέφει τὰ μέλη. Φρονῶ ὅτι ἡ αὐστηρότης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, ἢ ὅποια κατὰ καιροὺς εἰδείχθη ἐναντίον τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τετραφωνίας ἐν γένει, πρέπει νὰ συγκεντρωθῇ ὁλόκληρος καὶ νὰ πῆσῃ ἀμελιτικός ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῆς ἀσκόπου καὶ βεβήλου μουσικῆς.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον κάμνομεν διὰ τῆς τοιαύτης μουσικῆς εἶνε ἀπλοῦστατα, ὅτι ἐπανερχόμεθα αἰῶνάς τινος ὀπίσω, λησμονοῦντες, ὅτι ἡ σύγχρονος μουσικὴ τέχνη μᾶς προσφέρει ἔτοιμα τὰ μέσα, καρπὸς ἐργασίας τόσων αἰῶνων, ὅπως φθάσωμεν ταχύτερον εἰς τὸν σκοπὸν μᾶς· τιθέμεθα εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαιοτέρων ἀνθρώπων, καὶ ἐκεῖ μὲ δεμένας τὰς χεῖρας ἀναμένομεν νὰ διανύσῃ διαδοχικῶς ὅλα τῆς τὰ στάδια ἢ φυσικὴ ἐκείνη, ἢ καταναγκαστικὴ πρόοδος, τὴν ὅποιαν ἡ φύσις ἐπιβάλλει, οὕτως εἰπεῖν εἰς τὰ ὄντα, καὶ εἰς τὴν ὅποιαν ἡ θέλησις δὲν λαμβάνει μέρος. Διότι καὶ ὁ φυσικὸς ψάλτης, ὁ κανταδόρος τῶν δρόμων, τελειοποιεῖται ἀσυνεῖδῆτως, καὶ ἀρκεῖ τις νὰ τὸν παρακολουθήσῃ ἐπὶ τινα περίοδον ἐτῶν, ὅπως παρατηρήσῃ, ὅτι ὀδηγούμενος ὑπὸ τῆς φύσεως ἀνακαλύπτει μόνος του στοιχειώδεις τινὰς κανόνας, ἢ μαθαίνει ν' ἀποφεύγῃ ἐσφαλμένας μεταπτώσεις, τὰς ὅποιαις ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ ἢ ἁρμονικὴ τέχνη πρὸ πολλοῦ κατεδίκασε. Ἀλλὰ τοιαύτη τις πρόοδος διὰ τὸν σημερινὸν αἰῶνα εἶναι αὐτόχρημα ὀπιθοχώρησις.

3ον Ἀφοῦ διὰ τῆς τοιαύτης μουσικῆς, τῆς καθαρῶς εὐρωπαϊκῆς, ἥτις ἂν δὲν εἶνε βυζαντινὴ, εἶνε ὁμῶς ὠραία καὶ σεμνή, ἱκανοποιήσωμεν προσωρινῶς τὴν ἀνάγκην τῆς τετραφωνίας, ἀνάγκην γεννηθεῖσαν πλέον καὶ ῥιζόνουσαν ὁλονὲν εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ τὴν ὅποιαν οὔτε δυνάμεθα πλέον οὔτε πρέπει νὰ πνίξωμεν, διότι καὶ αὐτὴ δὲν εἶνε ἄλλο ἢ μία ἔκφρασις τοῦ πρὸς πρόοδον ὄργανου τῆς κοινωνίας—ἀφοῦ λέγω δι' αὐτῆς πληρώσωμεν προσωρινῶς τὸ κενόν, θὰ ἐργασθῶμεν τότε ἡρέμα καὶ σοβαρῶς εἰς τὸ δύσκολον ζήτημα τοῦ ἁρμονισμοῦ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, θίγοντες αὐτὸ μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαθείας, διότι εἶνε πολὺ ἀκανθώδες. Τὰ βαθμηδὸν δὲ ἐπιτυγχάνοντα εἰς τὸν ἁρμονισμὸν βυζαντινὰ μέλη θὰ εἰσαγάγωμεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, διαγράφοντες τὰ ἀντίστοιχα εὐρωπαϊκά.

Ἡ ἀνωτέρω πρότασις μου περὶ βαθ-

μιαίου ἁρμονισμοῦ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς δὲν εἶνε δίκαιον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντιφασίς πρὸς τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἄλλοτε¹ γραφέν, ὅτι τὸ ζήτημα εἶνε πολὺ ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μας, καὶ πρέπει νὰ το ἐγκταλείψωμεν. Ἄνευ μεταβολῆς δὲν ὑπάρχει πρόοδος. Καὶ ἡ ἰδέα μου ἀπλοῦστατα μετεβλήθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, τὴν μετέβαλε δὲ ἡ ἰδίᾳ μου πείρα. Εἰς τοιοῦτου εἶδους ἀσυνεπείας καὶ ἀντιφάσεις εἶθε νὰ ὑπεπίπτωμεν πολὺ συχνὰ ἐκτελοῦντες ἔργον, τὸ ὅποιον ἐκ τῶν προτέρων διεκρηύξαμεν ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μας. Ἡ ἀντίστροφος ἀσυνεπεία εἶνε ἡ μόνη ἀπὸ τὴν ὅποιαν εἶνε καλὸν νὰ προφυλατῶμεθα.

Ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ λοιπὸν εἶνε δυνατὸν νὰ ἁρμονισθῇ, μέχρι τοῦδε τουλάχιστον εἰς τινὰς ἤχους. Ἐξ αὐτῶν ὁ πλάγιος δ' ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸ μείζον γένος τῆς εὐρωπαϊκῆς, ἦτο καὶ μένει ὁ εὐκολώτερος πάντων, μολονότι ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς ἐντελοῦς ἀποδόσεως τῆς ἐνοίας δὲν στερεεῖται καὶ αὐτὸς δυσκολιών. Μετ' αὐτὸν εὐρίσκομαι εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσω, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ἁρμονισθῶσι— μὲ πλήρη ἀπόδοσιν τῆς ἐνοίας των— ὁ β' ἤχος ("Ἅγιος ὁ Θεός, Ταῖς πρεσβείαις, κτλ.) καὶ ὁ α' (Ἐν τῇ γεννήσει, Τοῦ λίθου σφραγισθέντος κτλ.) Τοῦτο εἶνε ἤδη πολὺ, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς τοὺς 3 τούτους ἤχους εὐκόλως ἀνάγονται καὶ τινες ἐκ τῶν ἄλλων. Ἔνεκα τῆς μεγάλης συγγενείας τὴν ὅποιαν ἔχουν μετ' αὐτῶν, διακρινόμενοι πολλάκις ἐκ διαφορῶν ἀσημάτων, αἱ ὅποια διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν π. χ. μουσικὴν δὲν θὰ ἦσαν ἀρκετὸς λόγος πρὸς ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν. Οὕτως εἰς τὸν α' ἀνάγεται ὁ πλάγιος α', εἰς τὸν πλάγιον δ' ἐν μέρει ὁ γ' καὶ ὁ δ', καὶ εἰς τὸν β' ἐν μέρει ὁ πλάγιος β'.

Ἡ ἀπὸ ἔτους εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Χρυσοσπηλαιωτίσσης μουσικὴ ἔχει θέσει ὡς σκοπὸν τὸν ἁρμονισμὸν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα μέχρι τοῦδε παρίσταται ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις ἐλλειπές, ἢ δὲ θεμελιώδεις αὐτοῦ ἐλλειψίς εἶνε ὅτι ἐν τῇ μουσικῇ ταύτῃ εὐρίσκεται παραβεβλαμμένη, πολλαχοῦ δ' ἐντελῶς κατεστραμμένη, ἢ ἀκεραϊότης καὶ ἡ ἐνοία τῶν μελῶν. Τῶνόντι, ἂν πρόκειται νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην, ἔχομεν δύο δύσκολα πράγματα νὰ κατορθώσωμεν: 1ον νὰ ἁρμονίσωμεν τὸ γνήσιον μέλος ἀκεραῖον καὶ ἀλώβητον, διότι εἶνε γνωστὸν πόσον ἡ μεταβολὴ ἐνὸς φθόγγου δύναται νὰ μεταβάλῃ τὴν ἐνοίαν ὁλοκλήρου μελωδικῆς φράσεως, καὶ 2ον μεταξὺ τῶν ἀναριθμητῶν τρόπων, καθ' οὓς εἶνε δυνατὸν ν' ἁρμονισθῇ μία μελωδία, ν' ἀνακαλύψωμεν ἐκεῖνον, ὅστις θ' ἀποδώσῃ τελειότερον τὸν χαρακτήρα αὐτῆς. Τὸ δεύτερον εἶνε πρᾶγμα δυσκολώτερον καὶ λεπτότερον, τὸ πρῶτον εἶνε στοιχειωδέ-

στερον. Εἰς δὲ τὴν μουσικὴν ταύτην μετὰ λύπης παρατηρεῖ τις πολλαχοῦ, ὅτι καὶ τὸ 1ον δὲν τηρεῖται. Οὕτω π. χ. τὰ εἰς β' ἤχον ἄσματα, ὅπως τὸ Ταῖς πρεσβείαις, ὄχι μόνον εἰς τὸν ἁρμονισμὸν δὲν παρουσιάζουσι τὸν χαρακτήρα τοῦ ἤχου τούτου, ὅστις εἶνε τι ὅπως ἰδιορρυθμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μελωδίαν δὲν παρουσιάζουσι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἤχου τούτου διαστήματα. Διὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν διαστημάτων τούτων ὁ ἦχος οὕτος μεταβάλλεται εἰς ἐν κοινώτατον *maggiore*, καὶ τὸ ἄσμα κατορθώνει μόνον νὰ ὑπενθυμίσῃ τὸ γνωστὸν βυζαντινὸν μέλος, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ τὸ ἀναπαριστᾷ. Πόσῃ ἄξιαν ἔχουσιν, ἰδίως διὰ ξένους, τοιοῦτου εἶδους ἄσματα, ἀφ' ἐνὸς ἀποβαλόντα πᾶσαν τὴν πρωτοτυπίαν των, καὶ ἀφ' ἑτέρου μὴ παρουσιάζοντα ἰδιαιτερόν τι ἐνδιαφέρον ὡς εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ, ἀφίνω νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης.

Ἡ ἐργασία εἰς τὴν μουσικὴν ταύτην ἀπέβλεψε μέχρι τοῦδε τὸν πλάγιον δ' καὶ τόν, ὡς ἄνω εἶπον, παρηλλαγμένον β'. Τὸ εὐρωπαϊκὸν *minore*, τὸ ὅποῖον ἄλλως τε ἀρμόζει πολὺ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι δίδει τὴν λύσιν ὡς πρὸς τὸν πρῶτον ἤχον, διότι διαφέρει αὐτοῦ οὐσιωδῶς, καὶ δι' αὐτὸ ὅπου ἀπαντῶνται φράσεις ἐκ τοῦ 1ου ἤχου, ἔχουσιν ἀποβάλλει τὸν χαρακτήρα των, διότι εἶνε ἁρμονισμένοι εἰς *minore*. Ἡ περὶ ἧς πρόκειται διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο ἤχων εἶνε ὅτι εἰς τὸ ἔλασσον γένος μεταξὺ 7ης καὶ 8ης φωνῆς (*sol-la*) ὑπάρχει ἡμιτόνιον, διότι ἡ ἑβδόμη φέρει δίσιν καὶ ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην *note sensible*: λοιπὸν τοιοῦτον φθόγγον ὁ α' ἤχος δὲν ἔχει· ἡ ἑβδόμη του (*νη*) εἶνε φυσικὴ. Εἰς ὀλίγα μέρη παροδικῶς ἀπαντᾶται καὶ μὲ δίσιν εἰς τὸ *νη* τότε καὶ μόνον τότε δύναται νὰ ἁρμονισθῇ ὡς *minore*.

Ποῖα ἀποτελέσματα δύναται νὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς παρανοήσεως τοῦ μέλους, καὶ πόση ἐργασία, εὐσυνείδητος ἄλλως τε, πηγαίνει πολλάκις χαμένη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δύναται τις νὰ τὸ ἀντιληφθῇ εἰς **μεγάλῃν κλίμακα** οὕτως εἰπεῖν, ἐξετάζων συνθέματα γενόμενα ὑπὸ ξένων μουσικῶν ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν βυζαντινῶν μελῶν. Δὲν φέρω ὡς παράδειγμα τὴν λειτουργίαν τοῦ Ῥαντχάρτιγγερ, γενομένην ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Χαβιαρά, διότι ἐν αὐτῇ, οὐδεμία παρανόησις τοῦ βυζαντινοῦ μέλους συμβαίνει, ἀφοῦ κατάρθωσεν, ἀγνοῶ πῶς, νὰ μὴ περιέχῃ οὔτε μίαν βυζαντινὴν φράσιν. Κατάλληλον παράδειγμα εἰς τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε ἡ μουσικὴ τοῦ Γ. Πράυερ, γενομένη ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τὰς ἐνδείξεις τοῦ Α. Νικολαΐδου. Ἐν αὐτῇ τὰ μὲν μέλη διετηρήθησαν ἀκεραῖα, ἀλλὰ ἡ ρυθμικὴ διαίρεσις αὐτῶν μετῆλλάθη εἰς τὰ πλεῖστα μέρη ἐκ παρανοήσεως, οὕτως ὥστε ὁ τονισμὸς τῶν λέξεων εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ διαμάχην μὲ τὸν μουσικὸν ρυθμὸν. Οὕτω π. χ. ἡ ἐπομένη φράσις, ἢ ὅποια εἰς τὸ βυζαν-

¹ Εἰκονογρ. Ἐστία. 1893 Μάρτιος.

τινὸν μέλος ψάλλεται εἰς $\frac{4}{4}$ κατὰ τὴν ἐπομένην ῥυθμικὴν διαίρεσιν :

Βυ αγ γε] λι : : ι] ζου ου ου] γη η χα]
ρα αν με ε] γα α α] λη ην

μετεβλήθη εἰς :

Βυ αγ γε] λι : : ι] ζου] ου γη η χα] α ρα αν με]
ε γα α α] λην.

Υστερον ἀπὸ αὐτό, ἐννοεῖται εὐκόλως, ὅτι περὶ ἀποδόσεως τῆς ἐννοίας οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ἐν τῇ μουσικῇ αὐτῇ δὲν γνωρίζει τις τί περισσότερο νὰ θαυμάσῃ, τὸν βυζαντινὸν μουσικὸν διὰ τὴν ὑπερβολικὴν του ὀλιγάρκειαν καὶ τὴν καλὴν του θέλησιν εἰς τὸ νὰ εὐρίσκη τὰς μελωδίας του καλῶς ἡρμονισμένας, ἢ τὸν ἀρμονιστὴν διὰ τὸ θάρρος του εἰς τὸ νὰ ἀρμονισῇ μελωδίαν τὴν ὁποίαν δὲν ἤσθάνετο, ἢ ἀμφοτέρους, διότι κατῴρθωσαν νὰ συνεργασθῶσιν, ἐνῶ συνεννοοῦντο τόσον ἀτελῶς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει πονεῖ τις ἀμφοτέρους διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀνωφελοῦς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν παρήγαγον.

Εἶνε καιρὸς νομίζω νὰ ἐννοήσωμεν τὸ ἀνωφελὲς τῶν τοιοῦτου εἶδους ἐργασιῶν, νὰ καθορίσωμεν σαφέστερον τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκωμεν καὶ νὰ ἐκλέξωμεν ἐπιτυχεστέρων τὰ πρὸς τοῦτο μέσα. Κατ' ἐμὲ δὲν βλάπτει τις τόσον, οὔτε ἀπομακρύνεται τόσον τοῦ σκοποῦ, γράφων καὶ ἐκτελών μουσικὴν εἰς τὸ καθαρὸν εὐρωπαϊκὸν ὕψος, ὅσον βλάπτει ὁ ἐργαζόμενος ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, χωρὶς νὰ ἔχη τὸ κεφαλαῖωδες προσὸν διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, τὸ αἰσθημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, τὸ ὁποῖον ἀποκτάται, ὅπως καὶ διὰ κάθε ἄλλον κλάδον καλλιτεχνίας, διὰ μακρᾶς ἐν αὐτῇ ἀνατροφῆς. Ἡ τοιαύτη ἐργασία ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ κακοσυνιστᾷ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν, νὰ ἐνισχύῃ εἰς τὸ κοινὸν τὴν ἰδέαν περὶ τῆς μηδαμινότητος αὐτῆς, νὰ ἀποτρέπη τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ὑπὲρ αὐτῆς μεριμνῶντων, καὶ νὰ δίδῃ ἀσφαλῆ καὶ δικαίαν λαβὴν εἰς τὴν κατὰ τῆς τετραφωνίας ἐχθρικὴν στάσιν τῆς διοικήσεως.

ΣΤΑΜ. Δ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ

Ἡ σειρά τῶν ἄρθρων, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἀνὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα » ἀργόμεθα σήμερον δημοσιεύοντες, ὀφείλονται εἰς τὸν κάλλιον ἀνδρὸς διαπρέποντος ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐπιστήμῃ, ἀποκαλύπτοντος δὲ διὰ τούτων καὶ προσόντα χαριτωμένου ἐκλαϊκευτοῦ, διδάσκοντος ἀκόπως καὶ τερπνῶς, ὡς θὰ κρίνωσιν ἀμέσως οἱ ἀναγνώσται τῆς « Εἰκονογραφημένης Ἑστίας ».

Σ. τ. Δ.

ΑΝΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ Ἠγησώ. — Ὁ Δεξιλέως.

Ἀμφοτέραι αἱ εἰκόνες μᾶς φέρουσι διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὸν ἔξω Κεραμεϊκόν, τὸ κάλλιστον τῆς ἀρχαίας πόλεως προάστειον κατὰ τὸν Θουκυδίδην. Κάλιστον ἦτο τότε ἀληθῶς τὸ προάστειον καὶ πᾶσα ἢ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος ἀγρούσα

κεκοσμημένη καὶ αὕτη κατὰ τὸν Παυσανίαν δι' ἐπιτυμβίων στηλῶν πολλῶν ἐννοεῖται ὁμοίων ἐκεῖναις, ὧν παρατίθενται αἱ εἰκόνες. Ἡλλαξάν φεῦ οἱ καιροὶ καὶ σήμερον καὶ αὐτὸς ὁ περὶ τὴν Ἁγίαν Τριάδα χώρος δὲν κατῴρθωθῃ ὅχι νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ λαμπρότητα, τοῦτο θὰ ἦτο ἀνέφικτον, ἀλλὰ νὰ παρέχῃ τοῦλάχιστον εὐπρεπῆ τὴν ὄψιν καὶ ἀξίαν ὁπωςδήποτε τῶν μνημείων, ἃ κατὰ χώραν ἔτι ἐκεῖ εὐρηθῶσι καὶ ἐκεῖ πρέπει καὶ νὰ μένωσιν. Ἄλλ' ἐπὶ τὰς εἰκόνας. Ἠγησὼ Προξένου εἶνε ἐπιγεγραμμένον ἐπὶ τῆς στήλης εἰκονίζουσης Ἀθηναίαν δέσποιναν τοῦ τέλους τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος ἀποθανούσαν καὶ ἐκεῖ ταφεῖσαν. Τίς ἤγειρε τὴν στήλην; ἀνὴρ τὸ κάλλος αὐτῆς θρηῶν ἢ πατὴρ τὴν χαρὰν τοῦ οἴκου του ἀπολέσας; ὁ λίθος δὲν μᾶς τὸ λέγει. Ἀλλὰ πόσα ἄλλα πράγματα μᾶς λέγει ὁ λίθος, καίπερ καθ' ἑαυτὸν ἄφρων; Καὶ πρῶτιστα πάντων ὁ-

πόσον ἰλαρὰν ἐννοίαν τοῦ θανάτου εἶχον ἢ ἤθελον τοῦλάχιστον νὰ ἔχωσιν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι (καίπερ μὴ ὄντες χριστιανοὶ) οἷτινες ἴδρουν εἰς τοὺς προσφιλεῖς των νεκροὺς τοιαῦτα σήματα. Ἡ θανούσα δέσποινα εἰκονίζεται, ἐν τῷ δωματίῳ της (τοῦτο δηλοῖ τὸ σχῆμα τοῦ μνημείου, ὅτι ἐν οἴκῳ συμβαίνουσι τὰ γινόμενα) καθημένη ἐπὶ τῆς πολυθρόνας της, φοροῦσα τὸν ἡμιχειρίδωτον ποδήρη χιτῶνά της καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸ περιβλημα, ἦτοι τὸ ἱμάτιον, ὡς ἡ μόδα τοῦ καιροῦ της ἀπῆτει καὶ κτενισμένη ἤδη, κτένισμα ἀληθῶς περισσῶς φιλάρεσκον ὅπισθεν μέρος τῆς κόμης συγκρατεῖται ὑπὸ κεκρυφάλου ἔμπροσθεν διηρημένη εἰς τρεῖς σειρὰς συγκρατεῖται ὑπὸ τριῶν ταινιῶν εἰς τὰ ὦτα ἀποληγουσῶν ἐκάλυπτε δὲ τὸ πλεῖστον τῆς κεφαλῆς, ὡς φαίνεται, λεπτὸν ἀραχνοειδὲς ὕφασμα. Ἄλλ' ὁ καλλωπισμὸς της δὲν εἶχε τελειώσει, ἔλειπον τὰ κοσμήματα καὶ ἰδοὺ ἔρχεται ἡ θεραπαινὶς χειριδωτὸν αὕτη φοροῦσα χιτῶνα, πέδιλα εἰς τοὺς πόδας καὶ τὴν κόμην εἰς κεκρύ-

φαλον ἀόρατον ἔχουσα καὶ προσάγει τῇ δεσποίνῃ της τὸ κιβώτιον, ἐν ᾧ τὰ διάφορα κοσμήματα φυλάσσονται, ὅπως ἐκλέξη καὶ κοσμηθῆ δι' αὐτῶν. Ἡ Ἠγησώ φαίνεται ὅτι ἔλαβέ τι ἐκ τοῦ ἀνοικτοῦ κιβωτιδίου, ὄρμον τινὰ ἴσως, ὃν καὶ κρατεῖ διὰ τῶν ἄκρων δακτύλων τῶν χειρῶν καὶ τὸν παρατηρεῖ σύννου. Ἐπὶ τοῦ λίθου δὲν φαίνεται τί ἦτο τὸ ληφθέν, διότι ἐδηλοῦτο διὰ γραφῆς μόνον καὶ ἀπεσβέσθη καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος μᾶς ἔφερον ἐδῶ, μὴ λησμονώμεν ὅτι τὰ πλαστικά τῶν ἀρχαίων ἔργα ἔφερον καὶ χρώματα, ἦσαν δηλ. καὶ διὰ χρωμάτων συμπεπληρωμένα· παράδειγμα τὰ ἐν Ἀκροπόλει μάλιστα ἐσχάτως ἀποκαλυφθέντα ἀγάλματα καὶ αἱ Ταναγραῖαι κόραι. Ἐν τῷ βλέμματι τῆς Ἠγησοῦς ὑπάρχει ἐλαφρὰ τις μελαγχολία· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ αἰδῆμον καὶ σεβασμοῦ πλήρες βλέμμα τῆς θεραπαινίδος ἐνέχει τι τὸ μελαγχολικὸν καὶ ἐν γένει τὰ πρόσωπα ἀμφοτέρων εἶνε σύννοα καὶ σοβαρά· ἀλλὰ τόσον μόνον· Ἄλλ' ὅποια πρόσωπα, τὸ τῆς Ἠγησοῦς μάλιστα! Ὅποια καὶ ὁπόση ζωὴ εἰς τὸν ἄψυχον καθ' ἑαυτὸν λίθον! κυττάξατε τοὺς βραχιονὰς της καὶ τὰς χεῖράς της καὶ ἂν δύνασθε μὴ τὰς ζηλεύσατε· καὶ τὸ ὄλον ἄλλο σῶμά της καὶ τὸ σφριγῶν στήθος καὶ οἱ πόδες της; Ἡμπορεῖ νὰ ἦτο ὄντως ὠραία καὶ ἡ θανούσα, ἧς τὸν τάφον κοσμεῖ καὶ νῦν ἔτι ὁ λίθος, ἀλλὰ βεβαίως ὁ τεχνίτης ἔδωκεν αὐτῷ τὸ ἰδανικὸν ἐκεῖνο κάλλος, ὅπερ μόνον τῶν χρόνων ἐκείνων ἢ τέχνη ἠδύνατο νὰ δίδῃ καὶ εἰς ἔργα ἀκόμη, ἅπερ δὲν ἔμελλον νὰ κοσμήσωσι θεῶν ἢ ἥρωων ναοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶν θνητῶν τάφους. Ὅσοι τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Εἰκ. Ἑστίας* κατοικεῖτε ἐν Ἀθήναις καὶ ἀπαξ τοῦ μηνὸς τοῦλάχιστον δὲν προσέρχεσθε εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα νὰ θαυμάσητε τὴν Ἠγησώ τοῦ Προξένου, χάνετε μίαν ἀπόλαυσιν. Δὲν ἔχετε ἀνάγκην ἐξηγητοῦ· οἱ λίθοι ὅταν κατ' ἐπανάληψιν τοὺς ἴδητε, θὰ ὀμιλήσωσι μόνον των. Ἡ Ἠγησώ μάλιστα ἐκ τῆς πρώτης ἐπισκέψεως θὰ παραμένῃ εἰς τὴν μνήμην σας ἀνεξάλειπτος. Ὁ τεχνίτης της ἦν δαιμόνιος. Ὅσοι μάλιστα εἴσθε φιλάρεσκοι . . . ἀλλ' ὅχι ἡ σκέψις εἶναι ἀνάρμοστος καὶ δὲν πρέπει νὰ τὴν γράψω. Ὅχι, τὴν Ἠγησώ προσέρχεσθε νὰ τὴν βλέπητε ἵνα οὕτω ζῆτε διὰ τῆς φαντασίας τοῦλάχιστον εἰς τοὺς καλοὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς ὑπῆρχον τεχνίται δύναμενοι διὰ τῆς σμιλῆς των τὸν ἄψυχον λίθον νὰ μεταβάλλωσιν εἰς ἔμψυχα εἰκονίσματα, δι' αὐτῶν δὲ γαλήνην καὶ ἡρεμίαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ νὰ ἐμβάλλωσιν. Ἐν τῷ αὐτῷ Κεραμεϊκῷ ἀνάκειται καὶ τὸ ἕτερον ἔργον, οὗ ἡ *Εἰκ. Ἑστία* παρέχει τοῖς ἀναγνώσταις της ἐπιεικῶς καλὴν εἰκόνα. Αὐτὸς ὁ λίθος μᾶς διδάσκει περὶ τοῦ νεανίου, ὃν εἰκονίζει ἡ στήλη, πλεῖονα ἢ ὁ τῆς Ἠγησοῦς. Δεξιλέως υἱὸς τοῦ Λυσανίου Θεορίκιος, ἐγεννήθη ἐπὶ ἀρχοντος Τεισάνδρου (414 π. Χ.) καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ ἀρχοντος Εὐβουλίδου (394) μετ' ἄλλων τες-